

Secció III. Altres disposicions i actes administratius

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

DEPARTAMENT DE VICEPRESIDÈNCIA DE CULTURA, PATRIMONI I ESPORTS

3597***Incoació d'expedient de declaració dels Cossiers d'Alaró Festa d'Interès Cultural. (Exp. 519/2010)***

En la sessió del dia 16 de desembre de 2014, la Comissió Insular de Patrimoni Històric de Mallorca, va acordar, entre altres, el següent:

"I.- Incoar l'expedient de declaració de FIC del ball dels cossiers del terme municipal d'Alaró amb la descripció dels seus elements i característiques que figuren descrites a l'informe tècnic de dia 1 de desembre de 2014, que s'adjunta i forma part integrant del present acord.

Tot això de conformitat amb els articles 2 i següents del Reglament 3/2012, sobre el procediment a seguir per a la declaració de festes d'interès cultural a l'illa de Mallorca. A més, sense perjudici del tràmit d'audiència als interessats, inclòs l'Ajuntament afectat, previst a l'article 5.1 de l'esmentat Reglament, així com del període d'informació pública, i en definitiva, de la resolució de l'expedient.

L'acord de declaració s'haurà d'adoptar en el termini màxim d'un any comptat a partir del dia següent al de la data d'iniciació del procediment. Transcorregut aquest termini sense que s'hagi produït la declaració, es produirà la caducitat.

II.- Notificar aquesta resolució als interessats, a l'Ajuntament d'Alaró i el Govern de les Illes Balears.

III.- Publicar aquest acord d'incoació al Butlletí Oficial de les Illes Balears, a la web del Consell Insular de Mallorca i anotar-ho al Registre Insular de Béns Festes d'Interès Cultural de Mallorca. "

Palma de Mallorca, 23 de febrer de 2015

La secretaria delegada de la Comissió

Insular de Patrimoni Històric

Serafina Munar Gregorio

ANNEX I: (Es publica com a annex un extracte de l'informe tècnic de data 1 de desembre de 2014. L'informe íntegre a què fa referència l'apartat I de l'acord d'incoació, consta a l'expedient administratiu núm. 519 / 2010. Aquest expedient es podrà consultar a les dependències del Servei de Patrimoni Històric (Plaça Hospital, 4, Palma 07012) per aquells interessats en el procediment i que acreditin aquesta condició, d'acord amb el que disposa l'art. 31 i ss. de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, modificada per la Llei 4/1999, de 13 de gener).

Informe tècnic

Dia 3 de desembre de 2010 l'Ajuntament d'Alaró va remetre a la Vicepresidència de Cultura i Patrimoni del Consell Insular de Mallorca una sol·licitud per declarar els cossiers d'Alaró festa d'interès cultural d'acord amb la Llei 1/2002, de 19 de març, de cultura popular i tradicional.

El Ple del Consell de Mallorca de dia 13 de desembre de 2012 va aprovar el Reglament 3/2012, sobre el procediment que s'ha de seguir per a la declaració de festes d'interès cultural a l'illa de Mallorca. L'art. 4.2 d'aquest Reglament assenyala que, amb caràcter previ a la incoació, s'ha de comptar amb l'informe descriptiu i tècnic del Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional de Mallorca.

Dia 1 de desembre de 2014, el secretari del Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional de Mallorca va remetre al Servei de Patrimoni l'informe de l'esmentat Consell Assessor favorable a la declaració dels cossiers d'Alaró festa d'interès cultural, el qual es transcriu literalment a continuació i forma part d'aquest informe:

«Informe del Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional de Mallorca relatiu a la declaració del ball dels cossiers d'Alaró festa d'interès cultural

Objecte

A les Illes Balears, el concepte de declarar una festa d'interès cultural neix amb Llei 1/2002, de 19 de març, de cultura popular i tradicional, però en aquesta illa no es va materialitzar fins que el Ple del Consell de Mallorca acordà, dia 13 de desembre de 2012, el Reglament 3/2012, sobre el procediment que s'ha de seguir per a la declaració de festes d'interès cultural a l'illa de Mallorca.

És en aquest marc que la Vicepresidència de Cultura, Patrimoni i Esports del Consell de Mallorca va encarregar al Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional de Mallorca que elaboràs un informe sobre la declaració de festa d'interès cultural del ball dels cossiers d'Alaró, d'acord amb la sol·licitud que havia presentat l'Ajuntament d'Alaró dia 3 de desembre de 2010.

Memòria històrica

El ball dels cossiers d'Alaró són una sèrie de danses populars mallorquines que balla un grup de dansaires format per sis cossiers i una dama, als quals s'afegeix la figura del dimoni, que els acompanya en les celebracions no religioses, tot i que està documentat que antigament els dimonis entraven a l'església.

L'origen del ball dels cossiers és desconegut, però al llarg de la història són múltiples els documents en què apareixen citats: des d'un document de l'any 1544 que es reproduïx a la Historia de Sóller de Josep Rullan, en què explica que és costum pel Corpus l'aparició d'aquests dansaires, fins a la descripció que en fa Joan Rosselló de Son Fortesa, el 1901, en un relat titulat Els cossiers d'Alaró, passant per la descripció que en fa l'arxiduc Lluís Salvador en el Die Balearen.

Així mateix, sembla que, avui, la teoria més versemblant situa l'origen d'aquests dansaires en les antigues divinitats agràries femenines, de la qual cosa es mostra el fet que sigui la Dama —figura femenina— qui dirigeixi el ball, i també la persistència encara avui de múltiples elements femenins en la seva indumentària, com randes, falde, calces, cintes o flocs, entre d'altres.

Sigui com sigui, el ball dels cossiers és una de les danses més típiques que es conserven a Mallorca, és a dir, una de les danses que ens és característica i tradicional, i està documentat que es ballaven en 15 poblacions de l'illa. Aquesta dansa és acompanyada d'una tonada que, en el cas d'Alaró, interpreten un tamborino i un flabiol, la música dels quals és senzilla i primitiva, com ho és el ball, que es defineix bàsicament mitjançant els bots que fan els dansaires. Precisament el flabiol era un element específic que diferenciava els cossiers d'Alaró d'altres cossiers, ja que, d'acord amb Francesc Vallcaneras, «és de fusta de granadillo» i «un instrument únic i poc comparable, en forma i tamany, als clàssics i generals flabials als quals estan avesats i que s'usen arreu de Mallorca».

El ball dels cossiers d'Alaró, que tradicionalment actuaven el dia de la Mare de Déu d'Agost (15 d'agost) i l'endemà (sant Roc, patró d'Alaró), es trencà des de l'any 1943 fins que, al 1992, es recuperà el dia de la festa major del poble, sant Roc (16 d'agost), dia des del qual es balla cada any ininterrompudament.

Els cossiers d'Alaró duen un vestit que és bastant semblant al d'altres grups de balladors de la Península Ibèrica, com el tornejant d'Algemesí (la corona dels quals s'assembla molt a la d'aquests cossiers), els danzantes de Belinchón o els de Camuñas (aquests, presidits per la Madama, també ballen La Cadena, La Oferta i Los Pañuelos el dia del Corpus).

Quant al color dels vestits, actualment n'hi ha dos de vermell, dos de blau cel i dos de rosa, però en el Viaje a la isla de Mallorca, de Joan Cortada, diu que vesteixen amb tons clars: blau, verd, morat i groc. L'ús d'uns colors determinats o d'uns altres pot explicar-se a través de la simbologia dels colors en la història i en la cultura popular, i també en l'església catòlica. També a través de la simbologia dels nombres podem explicar el nombre de balladors, sis i la dama. En total, set.

Descripció

Quan ballen?

Actualment, aquest ball té lloc el darrer dissabte de maig, coincidint amb la missa que se celebra a los Damunts per commemorar les figures de Guillem Cabrit i Guillem Bassa, i el dia de sant Roc (16 d'agost), patró d'Alaró.

El dia de sant Roc, els cossiers fan el primer ball a les 10 del matí, davant l'Ajuntament, i després fan un recorregut pel poble, durant el qual s'aturen a ballar davant la casa del batle i davant de la casa dels cossiers antics i dels nous. Després d'aquest recorregut, tenen lloc les corregudes de joies, en les quals participen amb la indumentària que els caracteritza.

El mateix dia, l'horabaixa, abans de l'ofici, van a la rectoria a cercar les autoritats religioses i les acompanyen a l'església, i també a l'Ajuntament per fer el mateix amb les autoritats cíviques. Durant l'ofici, ballen l'oferta i, després, desfilen pels carrers del poble en la processó que es fa en honor de sant Roc i ballen en cada cap de cantó i quan passen per davant la casa d'un cossier.

Finalment, quan ha acabat la part religiosa de la festa, el dimoni s'afegeix als balls que fan a la plaça de la Vila fins que se'n tornen cap a la rectoria, on fan el darrer ball.

Com van vestits?

Els cossiers són sis balladors que van vestits per parelles de diferent color: dos de vermell, dos de rosa i dos de blau cel. Duen una camisa de màniga llarga, calçons amb bufes ajustats just davall el genoll, falda, banda i calces del color corresponent.

El coll de la camisa és ample i està cobert de tul blanc i rematat amb randes. De tul blanc és també la sobremàniga (de mitja màniga) que surt de les espatles i els punys de les mànigues. El mateix passa amb la falda, que va coberta de tul i acaba amb randes i, a més, parfalà. La banda que diagonalment els travessa el pit també és coberta de tul blanc i va guarnida a la meitat amb una escarapel·la del mateix to del vestit. La falda s'ajusta a la cintura amb una faixa no gaire ampla, els extrems de la qual pengen a un costat.

Les sabates són d'espart, blanques, i van fermades a la cama amb una cinta també blanca.

Com a complements, els cossiers d'Alaró duen macades de colors (a les espatles, al braç, als baixos dels calçons i damunt les espardenyes), cintes (penjades a la cintura), un mocador (blanc i gros), un ventall i cascavells (al doblec dels calçons i pel capell).

Una corona alta del color que correspon els cenneix el cap, decorada amb miralls petits que formen un dibuix, amb cascavells i amb quatre boles de llana del mateix color (tres de les quals estan col·locades, en forma de triangles, damunt el front, i la quarta, perpendicular a l'angle superior del dit triangle, a la part més alta del capell). La part anterior és el doble d'alta que la posterior i la remata un petit ram de flors. El cercle de la corona està folrat per facilitar que s'aguant i, a més, el capell es ferma amb una cinta del mateix color.

El vestit de la dama. El color del vestit de la dama és el blanc, damunt del qual destaquen la banda, que és blava (antigament vermella), i les macades de diferents colors. El coll de la seva camisa és més ample i de randa, com també són de randa les sobremànigues i els punys de la camisa i els parfalans amb què acaben les falces, una en paral·lelisme amb la que duen els cossiers i l'altre en el lloc dels calçons amb bufes. La faixa és blanca amb un rivet color de rosa. També és diferent el capell, que és de palla i du, al seu voltant, llaços petits i de diferents colors.

El dimoni va vestit amb una espècie de jac amb gorra i uns calçons de tela de saca, dels quals pengen dintes bastant llargues de color vermell i groc. Du la cara tapada amb una màscara negra i unes banyes grans, i a la mà un garrot, que li serveix per fer moure el públic.

Quines danses ballen?

Els cossiers d'Alaró, avui, ballen aquestes danses: L'Oferta, Processó, Gentil Senyora i La Cadena, la música i el ball de les quals recollí mossèn Antoni Pont Llodrà per al Diccionari català-valencià-balear, d'Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll (vegeu l'annex 1).

Justificació

El fet que el ball dels cossiers d'Alaró es recuperà al principi de la dècada dels noranta del segle xx mostra com, a pesar dels anys que feia que no es ballaven, continuava interiotzat en la comunitat, que el recordava com un element que li era propi i característic. Aquesta recuperació va ser possible gràcies a l'estudi que n'havia fet Francesc Valcaneras Jaume, Els cossiers d'Alaró. Aproximació al fet dels cossiers de Mallorca, en el qual es recullen totes les dades d'aquests cossiers i es relacionen amb la resta de cossiers mallorquins.

La festa dels cossiers a Alaró és viscuda i compartida no només pels membres de la comunitat, sinó també per la gent de fora poble que vol viure l'experiència de veure ballar els cossiers, els quals, acompanyats de la senzillíssima música que sorgeix d'un tamborino i un flabiol, mitjançant uns passos lliures d'artifici, però guarnits amb el so dels cascavells, retornen l'espectador a una època antiga.

D'aquesta manera, visita el poble multitud de persones per veure ballar els cossiers i Alaró esdevé un referent de la cultura illenca perquè és testimoni d'un ritual irreptible, sobretot l'horabaixa del dia de sant Roc, al cor de l'estiu, en què el ball assoleix el punt més àlgid dins l'església, durant el ball de L'Oferta, quan la dama, vertadera senyora del ball, va a cercar els cossiers, un per un, i els situa al lloc que els correspon just al davant de l'altar. O després, quan els cossiers acompanyen la processó del sant. I és al final de la jornada, enmig de la plaça de la Vila, quan el ball deixa de banda el caire religiós i es transforma en una vivència col·lectiva, viva, dinàmica i única en la seva expressió.

D'altra banda, tot i els diversos grups de cossiers de Mallorca, els balls dels quals són únics, cada un presenta una sèrie de singularitat enfront dels altres, tant des del punt de vista de la vestimenta com des del punt de vista del ball.

Finalment, també hem de valorar l'ús d'objectes tradicionals en la representació d'aquest ball, com poden ser des dels mateixos vestits fins als instruments.

D'acord amb tot el que s'ha exposat, el ball dels cossiers d'Alaró reuneix les característiques a què fa referència la UNESCO en la seva Declaració de 17 d'octubre de 2003, «Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial», en l'article 2 de la qual defineix el patrimoni cultural immaterial com el «que es transmet de generació en generació, és recreat constantment per les comunitats i grups en funció del seu entorn, la seva interacció amb la naturalesa i la seva història, infonent un sentit d'identitat i continuïtat, i contribuint així a promoure el respecte de la diversitat cultural i la creativitat humana».

Amb la finalitat de salvaguardar la festa, i tal com estableix la declaració de la UNESCO, se n'ha de potenciar l'estudi, la documentació i el registre. S'han de potenciar les condicions perquè la festa es mantengui viva, d'acord amb el que estableixi la col·lectivitat que la protagonitza i li dóna sentit. La tasca de protecció i de salvaguarda s'ha de dirigir fonamentalment vers la divulgació i revaloració de tots els elements, les funcions i els significants que en formen part, i dels seus valors patrimonials, perquè la comunitat s'identifiqui amb la festa i els seus valors, i, per tant, en garanteixi la continuïtat.

Conclusió

1. Per tot això, aquest Consell Assessor de Cultura Popular i Tradicional de Mallorca informa favorablement sobre la declaració de festa d'interès cultural del ball dels cossiers d'Alaró.
2. Igualment, aquest Consell Assessor convida les institucions corresponents a iniciar les gestions adequades perquè la festa dels cossiers a altres indrets pugui accedir a aquesta declaració.»

Atès que en el ball dels cossiers d'Alaró concorren els valors que la UNESCO assenyala per merèixer la condició de patrimoni cultural immaterial, i atès que la comunitat els considera part integrant i representativa del seu patrimoni cultural, proposam la incoació de l'expedient de declaració del ball dels cossiers d'Alaró festa d'interès cultural.

